

הל' נישואין – שיעור מס' 4 – סידור הקידושין (ב')

מעשה הקידושין

שו"ע אה"ע סי' כ"ז סע' א

בכסף כיצד נותן לה בפני שנים פרוטה או שוה פרוטה, ואומר לה: הרי את מקודשת לי בזה. הגה: וי"א שי"ל לה: כדת משה וישראל (כל בו). וכן נוהגין לקדש בטבעת, ויש להם טעם בתיקוני הזוהר (דברי הרב). וה"ה אם אמר לה: הרי את מאורסת לי, או הרי את לי לאשה וכן בכל לשון שמשמעותו לשון קדושין ודאי באותו מקום ובלבד שהיא תבין שהוא לשון קדושין ואם היה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין, ונתן לה אפילו בשתיקה, הוי קדושין. והוא שעדיין עסוקין באותו ענין. וכל שכן אם אמר לשון קדושין ודאי, אלא שאינה מבינה אותו, דהוי קדושין. הגה: וי"א דלא בעינן מדברים באותו ענין ממש, אלא מדברים מענין לענין באותו ענין, דהיינו שאין מדברים בקידושין, רק בצרכי זיווגם (מרדכי סוף האי"ש מקדש וכ"כ הרשב"א). וי"א דלא בעינן מדברים עמה, אלא כל שמדברים לפניו, סגי (מרדכי ריש קידושין, וכן משמע לשון הסוד).

שו"ע אה"ע סי' ל"א סע' ב'

ו"א שאם קדשה בדבר שאין בקיאה בשומתן ופעמים טועים בהם הרבה, כגון אבנים טובות ומרגליות וכיוצא בהם, ואמר לה: התקדשי לי באבן זו ששוה נ' זוז, צריך שומא, דלא סמכה דעתה. ויש מי שאומר שאפילו קידשה באבן סתם, ולא אמר לה ששוה נ' זוז, צריכה שומא, ולכן נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן. הגה: ואם קדשה בטבעת שיש בו אבן, או בסתם טבעת, ונמצא של נחושת, אע"פ שאין דרך לקדש בכך, חיישינן לקידושין (ב"י בשם תשובת הר"ש בר צמח ומרדכי פ"ק דקדושין). ואפילו אמרו העדים תחת החופה שהוא של זהב, ונמצא נחושת, אע"ג דלענין דינא נראה דלא הוי מקודשת, אפ"ה יש להחמיר לענין מעשה (תשובת מיימוני סוף הלכות נשים). ומ"מ נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שוה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאין מקדשה רק בשוה פרוטה (א"ח). גם נוהגין לכסות פני הכלות הצנועות, ואינן מקפידות במה מקדש אותן (מבואר בתשובת הרשב"א).

ס' כתר שם טוב

מעם שנהגו לקדש בטבעת וי"א שבימים קדמונים כאשר היה חפץ איש להפקיד את רעהו בתור פקיד על הוננו ורכושו, היה נוהג הממנה אותו להסיר טבעתו ולתנה ביד רעהו כמו שמצינו שכן עשה פרעה עם יוסף, ואת שורוש עם המן ועד היום המנהג באנגליא שכאשר נבחר איש למשנה למלך הולך ורואה פני המלך, ומוסר בידו „תותם המשרד“ (הנקרא בל"א Seal of office) וכשהוא מתפטר הולך ומחזיר ביד המלך התותם הנזכר והענין בכלל שבחוחם זה כאילו רוצה להודיע לו המלך שאני ממנה אותך ובלעדיך לא ירים איש את ידו כן הבעל לאשה נותן לה הטבעת בידה כאילו רוצה לומר לה את תהיי על ביתי את תקראי גברת הבית וכל אשר לו לך הוא עשי כטוב בעיניך, וי"א לרמוז שהבעל מקיף אותה כטבעת זו אשר הוא עגול ומוקף באצבע וחוסה תחת כנפיו, והוא יסוכך עליה לשומרה מכל פגע רע.

וי"א לפי שהטבעת היא תכונה הבלתי נגבלת בקצה וגבול שהיא מתעגלת בכל אופניה לכן בכריחת הברית שבין איש ואשה שהיא ברית עולם לאין סוף מקדשין בטבעת שאין לה קץ וסוף כדאיתא בזוה"ק פ' לך לך ויעזקהו כהאי עיוקא דאסתחר לבל סטרינ ע"כ.

שו"ת מהר"ם מינ"ץ סי' ק"ט

וכשמביאין החתן והכלה למקום שמנהג לעשות שם הברכות צריך להעמיד הכלה לימין של חתן. יש מעמידין לצד מערב ופניהם כנגד מזרח והטעם שיהא פניהם כנגד ארון הקודש, והמברך מצדד את עצמו ופניו ג"כ למזרח. ויש מעמידין חתן וכלה לצד דרום, דאמרינן (ב"ב כה), מי שרוצה לחכם ידרים וכו'. ויש מעמידין חתן וכלה לצד צפון כי כשמעמיד' לצד דרום אז הכלה קרובה טפי לארון הקודש מן החתן כי צריכה לעמוד מימינו וזהו נגד הסברא, לכך מעמידים לצד צפון וסומכין נמי ע"ז דאמרי (שם) מי שרוצה להתעשר יצפין. ולבתולה לוקחין שני צלוחיו' שפיהם צר לסימן שהיא בתולה, ולא למנה שני קרויזין פתוחין. וטבעת קידושין צריך לזהר מאד שיהא של [ה]חתן. ולא שאול ולא ממושכן. ואם החתן נער ואביו שם בשעת הברכ' צריך לשאול אביו אם הטבע' של [ה]חתן, שנתן לבנו במתנה גמורה. ואחר ברכת אירוסין מיד בלי הפסק יקח המברך הטבעת לידו, ויברור שני עדים טובי הקהל וחשובי' שבהם וצדיקי' שבהם שהם בודאי כשרי' להע[י]ד שלא יהו קרובי' זה לזה ולא לחתן ולא לכלה, או שום שאר פסול הפסולי' להע[י]ד. ומראה הטבעת לאותן [ה]עדים שהוא שוה פרוטה, ויזהיר העדים שיראו נתינת הטבעת לאצבע הכלה. וישמעו דברי [החתן] שאמר הרי את מקודשת לי, וכן מקרי המברך את החתן הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, ויזהר מאוד המקרי שלא יאמר לי בפ' דהוי כאילו הוא מקדש הכלה ואז כשנתקדשה יאמרו כל העומדים [שם] מזל טוב ואז יברור המברך שני עדים אחרים ליקח החתן קניין על הכתובה. ויבקש החתן העדים שיחתמו את הכתוב' ואז [יקרא] המברך את הכתובה, והעדים ג"כ יש[מ]עו או יקראו עמו בנחת. ואם נעשו תנאים ביניהם, אז יקחו ג"כ חתן וכלה קניין לקיים התנאי, אך יש נהגו ליקח קניין על התנאים קודם שהלכו לברכה, ויש אומרים דווקא אחר הקידושי' יקחו קניין דלא מיחזי כשיקרא כדלעיל. ואז יקח המברך כוס אחר לברך ברכת נישואי' ז' ברכות ומטעימין לחתן וכלה מן השני כוסות, ואחר ברכת נישואין ינתן ליד החתן הכוס של ברכת אירוסין ויזרוק אותו לכותל וישברנה.

הערות מהר"ם מינ"ץ

מטן] וצריך החתן לקדש בימין ידיה וגם בימין הכלה ובאצבע הסמוך לאגודל שנקרא אצבע ישים הטבעת. ואין להקשות היה לו לקדש באגודל כי אין מעבירין על המצות (פסחים סד, ב) ד"ל הטעם דאין דרך [ה]נשים לשאת [ה]טבעת באגודל כי הוא דרך אנשים והוי קצת בכלל לא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). הג"ה. ג] לכן ראוי הוא ללמוד לחתן קודם הברכה שיאמר לי, הגם הוא עם הארץ וצריך להקרות לו הכל מ"מ יאמר המקרא לי בשפה רפה. נב] והטעם שלוקחי' עדים אחרים כדי להרבות עדים לכבוד חתן וכלה וכן לפרסומי מילתא. נג] והטעם שקורי' את הכתובה כדי [ל]הפסק קצת משום ברכת היין שמברכין עוד [הפעם] בפ"ה [=בורא פרי הגפן] על כוס של ברכת נישואין.

ברכות נישואין - ז' ברכות

רמב"ם פ"י מהל' אישות

(א) הארוסה אסורה לבעלה מדברי סופרים כל זמן שהיא בבית אביה. והבא על ארוסתו בבית חמיו מכין אותו מכת מרדות. ואפלו אם קדשה בביאה אסור לו לבוא עליה ביאה שניה בבית אביה עד שיביא אותה לתוך ביתו ויתיחד עמה ויפרישנה לו. ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחפה והוא הנקרא נישואין בכל מקום. והבא על ארוסתו לשם נישואין אחר שקדשה משיערה בה קנאה ונעשית נשואה והרי היא אשתו לכל דבר:

(ב) כיון שנכנסה הארוסה לחפה הרי זו מתרת לבא עליה בכל עת שירצה והרי היא אשתו גמורה לכל דבר. ומשתכנס לחפה נקראת נשואה אף על פי שלא נבעלה והוא שתהיה ראויה לבעילה. אבל אם היתה נדה אף על פי שנכנסה לחפה ונתיחד עמה לא גמרו הנשואין והרי היא כארוסה עדין:

(ג) וצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קדם הנשואין והן שש ברכות ואלו הן. ברוך אתה ה' ... ברוך אתה ה' משמח החתן עם הכלה:

(ד) ואם היה שם יין מביא כוס של יין ומברך על היין תחלה ומסדר את כלן על הכוס ונמצא מברך שבע ברכות. ויש מקומות שנהגו להביא הדס עם היין ומברך על ההדס אחר היין ואחר כך מברך השש:

(ה) ואין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים ובני חורין וחתן מן המנין:

(ו) המארס את האשה וברך ברכת חתנים ולא נתיחד עמה בביתו עדין ארוסה היא שאין ברכת חתנים עושה הנשואין אלא כניסה לחפה. ארס וכנס לחפה ולא ברך ברכת חתנים הרי זו נשואה גמורה וחוזר ומברך אפלו אחר כמה ימים. ולא תנשא נדה עד שתטהר. ואין מברכין לה ברכת חתנים עד שתטהר. ואם עבר ונשא וברך אינו חוזר ומברך:

שו"ע אה"ע סי' ס"ב סע' א'

צריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם נשואין, והן שש ברכות. ואם יש שם יין, מביא כוס יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולם על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות; ואם אין יין מצוי, מברך על השכר.

בית שמואל

קודם נישואין - כ"כ הרמב"ם ולשיטתו שפיר משום דס"ל חופה היינו יחוד ואסור להתייחד בלא ברכות אע"ג דס"ל ברכות אין מעכבין מ"מ לכתחלה בעי' שאל יחסר שום דבר כמ"ש בסי' הקודם והרא"ש דס"ל דלא בעי' חופה הראוי לביאה ס"ל דא"צ לברך קודם הכניסה וכ"כ בד"מ והטור דפוסק כהרא"ש ופוסק דמברכים קודם החופה י"ל ברכות אין עיכוב לברך מברכים אבל כשהיא נדה לדחות הנישואין עד שתטהר א"צ, והר"ן כתב עוד טעם דמברכים קודם כדי שתהיה עובר לעשיה וכן ק"ל דמברכים ברכת ארוסין קודם הקדושין כמ"ש בסי' ל"ד, ומה שאנו מברכים ברכת נשואים תחת החופה משום בחופה ליכא יחוד והוי עובר לעשיה קודם שאוכלים ביחד במקום צנוע ומזה ג"כ ראייה דעיקר החופה הוא האכילה במקום צנוע דאל"כ קשה על מנהג שלנו איך עושים שני דברים הסותרים זא"ז דמברכים קודם הקדושין כדי שיהיה עובר לעשיה וברכת נישואין מברכים תחת החופה, מיהו י"ל ב"א שאני דמדכיר הארוסין בברכה לכן צ"ל עובר לעשיה משא"כ ב"נ כמ"ש בסוף סעיף ט', ובד"מ כתב לדידן דעושין חופת נדה א"צ להקדים הברכות לחופה:

ערוך השלחן

כתב הרמב"ם ז"ל צריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם הנשואין עכ"ל וכ"כ הטור מברכין ברכת חתנים קודם כניסת חופה עכ"ל דקדקו לומר שיברכו קודם החופה והנשואין דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן ולפ"ז יש לתמוה על המנהג שלנו שמברכין אחר שעומדין תחת החופה אמנם מנהגינו מיוסד על קו הדין דעובר לעשייתן לא שייך רק בברכת אירוסין שהיא כשארי ברכת המצות אבל ברכת נשואין שהם תפלה בעד החתן והכלה שיצליחו מה שייך ע"ז עובר לעשייתן והרי כל שבעת ימי המשתה מברכין ז' ברכות בפנים חדשות וזה שהרמב"ם כתב לברכם קודם נשואין דהולך לשיטתו שכתבנו בסי' נ"ה דחופה היינו יחוד הראוי לביאה ולכן בהכרח לברך קודם דאם יברכו בשעת היחוד הלא אין זה יחוד אבל בחופות שלנו אדרבא יותר טוב שיכנסו לחופה ואז מברכים אותם שיצליחו והטור כתב ג"כ לברך קודם כניסת חופה משום דס"ל ג"כ דחופה היינו יחוד כמ"ש בסי' ס"א [ודברי הב"ש סק"א לא נתבררו אצלי דמה עניין ברכת אירוסין לנשואין ומ"ש דהטור ס"ל כהרא"ש אמת שבסי' זה העתיק דברי הרא"ש לאיזה עניין אבל בסי' ס"א כתב דהיינו יחוד ע"ש]:

טור ריש סי' ס"ב

ור"ן כתב אם הוא במקום שאין שם יין מצוי יקח צימוקים וישרה אותם במים ויסחוט אותם ויברך עליו ואם לא ימצא צימוקים יברך על השכר שהכל דלא סגי בלא כסא אבל ברכת אירוסין אם לא ימצא יין ואפילו יש שם שכר מברך בלא כוס ברכת אירוסין דלאו מצוה מן המובחר הוא אבל ברכת חתנים שהיא ז' ברכות חייב לברך על הכוס בפ"ה או שהכל על השכר אם לא ימצא יין כל עיקר.

ערה"ש

ולמה בברכת אירוסין אין הכוס מעכב ובברכת נשואין מעכב? נראה מדברי רבותינו מפני דגמירי לן דבעינן שבע ברכות לחתנים והרי שש ברכות הן אלא בהכוס יש שבע ברכות, וכשם שבא לנו בקבלה ממש רבינו שצריכין לשמוח שבעת ימי המשתה [ירושלמי פ"א דכתובות], ויש לזה רמז בתורה דכתיב "מלא שְׁבַע זאת" (בראשית כט כז), כמו כן באה לנו הקבלה על שבע ברכות.

מס' מגילה דף כ"ג ע"ב

מתני': אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאים את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא. ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים וברכת חתנים ואין מזמנין בשם פחות מעשרה ובקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן.

מס' כתובות דף ז' ע"ב

גופא אמר רב נחמן אמר לי הונא בר נתן תנא מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר {רות ד':ב'} ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה ורבי אבהו אמר מהכא {תהלים ס"ח:כ"ז} במקלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל.

בית יוסף אבן העזר ס"ב

נשאל הרשב"א סימן אלף קכ"ז על עיר שאין בה עשרה בני אדם בברכת נשואין וא"א להביא שם ממקום אחר והשיב ברכת חתנים אינה בפחות מעשרה: ובכתבי מה"ר איסרלן סימן ק"מ כתב בשם תשובת המיימוני דאין ברכות מעכבות דיעבד דמסתברא דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה היינו בלא חופה אלא דנקט בלא ברכה לפי שעושין ברכה בשעת נישואין וכי תעלה על דעתך אם אין במדינה עשרה שלא תנשא אשה משום דברכת חתנים ב' עכ"ל ואין דבריו נראין דמה טענה היא זו דאין הכי נמי שאם אין שם עשרה שלא תנשא אשה ואין זה אלא כמכריע הדבר בעצמו:

דרכי משה

(ח) ואין דבריו נראין אלא אין הברכות מעכבות כמו שנתבאר לעיל בסמוך ומיהו לכתחילה יש ליזהר ולהדר אחר עשרה:

שו"ע שם סע' ד'

(ד) אין מברכין ברכת חתנים, אלא בעשרה גדולים ובני חורין, וחתן מן המנין, בין כשאומרים אותם בשעת נשואין בין כשאומרים אותם אחר ברכת המזון; אבל כשאין אומרים אחר ברכת המזון, אלא ברכת "אשר ברא", אינו צריך עשרה. (ומכל מקום שלשה בעינן) (הר"ן פרק קמא דכתובות).

חלקת מחוקק

(ג) אין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה. ועיר שאין בה עשרה וא"א להביאם שם ממקום אחר אסור לעשות שם נשואין אלא צריך החתן והכלה לילך למקום שיש שם עשרה ולהכניסם שם לחופה ואם אין במדינה עשרה וא"א לו לילך למדינה אחרת רק בטורח גדול אז הוי כדיעבד וברכות אין מעכבות ויכניסנה לחופה בלא ברכה וחוזר ומברך אפילו אחר כמה ימים כמו שנתבאר למעלה סי' נ"ד וע' בפסקי מהרא"י סי' ק"מ:

שו"ת היכל יצחק אבן העזר ב סימן כח

חופה וקידושין בלי עשרה. שאלה: בא לפני זוג שחיים יחד כבעל ואשה הרבה שנים בלי חופה וקידושין, ועתה לבם נוקפם ורוצים לתקן המעוות ומבקשים שאסדר להם חו"ק. אולם דא עקא שמתביישים שיתפרסם כעת קלונם ברבים, ביחוד מאחר שהולידו בנים ובנות, ורוצים שאסדר חו"ק בלי עשרה. המותר לסדר החו"ק בלי מנין במסיבות הללו?

תשובה [אם ברכות חתנים מעכבות. פירוש הברייתא כלה בלא ברכה וכו'] (א) תחלה נדון בענין הברכות אם מעכבות, כלומר אם מעכבות מלהתירו באשתו אחר שאירס וכנס לחופה.

ואמנם דעת הרשב"א ז"ל בשו"ת ח"א אלף קכ"ז שהן מעכבות, ואפילו באונס, כגון במקום שאין עשרה, לא יעשו נישואין, ואם עשו ולא ברכו הוא אסור באשתו עד שיברך בעשרה. אולם אם עשו בלי עשרה ובירכו דעת הנוב"י ז"ל (מהדו"ק סי' נ"ו) שבדיעבד יצא ידי ברכה ומותר באשתו.

ועתה במקום אונס, נראה שיש לסמוך על המקילים, דסוף סוף אין זה ענין של דאורייתא. אלא שיש ספק מה עדיף, לכנוס בלי ברכות (ולסמוך שיברך אחר זמן כשיזדמנו לו עשרה) או לברך בלי עשרה. ומסתבר דעדיף טפי לכנוס בלי ברכות, דיש בידו אח"כ לקיים תקנת חכמים, משא"כ אם יברך בלי עשרה שוב לא יוכל לקיים כיון שיצא בדיעבד, דהא הוא מותר באשתו אף בלי הברכות.

ומיהו לדעת הסוברים שאסור באשתו בלי הברכות, היכא דיצטרך להתעגן זמן רב עד שיזדמנו לו עשרה מסתברא דבמקום עיגון ודוחק גדול, ובפרט היכא שברור שלא יעמוד בנסיון, מוטב שיקדש ויכנוס בברכות, ודעתי נוטה שמעולם לא נתכוין הרשב"א ז"ל להשוות מדותיו בכגון זה ולגזור שבשום אופן לא יעשו נישואין בלי עשרה.

ויעוי"י בשו"ת משיב דבר מה שהאריך ז"ל בענין להקל בדרבנן כדי להציל מאיסור תורה אף במקום דלא שייך הא דעירובין ל"ג ניחא ליה לחבר דליעבד איהו איסורא זוטא וכו' שזהו רק היכא שהאיסור נגרם להע"ה = להעם הארץ = ע"י החבר. וסוף דבר שהגאון הנציב ז"ל אינו קובע מסמרות אלא מניח את ההחלטה למורה ובלבד שיכוין לשם שמים כפי הענין.

(ב) אולם יש לעורר בעצם הדבר בפירושא דהאי ברייתא מס' כלה פ"א: כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, שלא הובאה בשום מקום בתלמוד בבלי וירושלמי (אבל ר' רש"י ותוס' כתובות ז ע"א), שאם הדברים כפשוטם הנראה שתלמודנו חלק מדלא נאמר מפורש בשום מקום שקודם ברכת חתנים האשה אסורה לבעלה, כשם שנאמר לענין כתובה, אף שגם היא אינה מעכבת את הנישואין.

(ג) והנה מסידור לשונו של הרמב"ם ז"ל משמע שאינו אסור באשתו, אלא שאינו מקיים לכתחילה תקנת חכמים כסדרה, שהתקנה היתה לברך קודם שכונסה וחוזר ומברך אחר כמה ימים אבל הוא מותר באשתו עד שיברך, אלא שמחמיץ את המצוה של הברכה ואינו מקיים תקנת חז"ל כראוי, ואף אם לא יתייחד עם אשתו לכמה זמן אין זה מסלק מעליו את החטא של אי - מילוי תקנת חז"ל כסדרה, דלא הא בהא תליא.

שבירת הכוס

שו"ע אה"ע סי' ס"ה סע' ג'

צריך לתת אפר בראש החתן, במקום הנחת תפילין, זכר לאבילות ירושלים, דכתיב: לשום לאבילי ציון פאר תחת אפר. הגה: ויש מקומות שנהגו לשבר כוס אחר שבע ברכות, וזהו מנהג נוהג במדינות אלו שהחתן שובר הכלי שמברכין עליו ברכת אידוסיין (כל בו), וכל מקום לפי מנהגו. עוד נוהגים להתענות, ועיין לעיל סי' ס"א. ודין זריקת אוכלין לפני חתן וכלה, עיין בא"ח סי' קע"א.

ועי' בשו"ת משפטי עוזיאל אה"ע סי' פ"ט סע' ג' ובשו"ת יבי"א אה"ע סי' ט'

Ceremonie Nuptiale des Juifs Portugais – Bernard Picart 1721

Furth – Jewish Encyclopedia

